

BOSHLANG'ICH TA'LIM TABIIY FANLAR DARSLARIDA AMALIY ISHLARNI TASHKIL ETISH VA ULARNING AHAMIYATI

Ismatova Madinabonu Dilshod qizi

Osiyo xalqaro universiteti talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang'ich ta'limda tabiatshunoslik darslarida amaliy ishlarni tashkil etish va uning o'quv jarayonidagi ahamiyati haqida so'z boradi. Amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarda tabiat hodisalarini tushunish, kuzatish ko'nikmalarini shakllantirish va asosiy ilmiy bilimlarni egallashda muhim rol o'ynaydi. Maqolada sinfda amaliy ishlarni tashkil etishning samarali usullari, jumladan eksperimentlar, kuzatishlar, interfaol topshiriqlar tahlil qilingan. Shuningdek, amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini oshirishi, tanqidiy fikrlashni takomillashtirish va nazariy bilimlarni hayotiy vaziyatlarda qo'llash ko'nikmalarini mustahkamlashga qaratilgan. Bundan tashqari, tadqiqotda amaliy mashg'ulotlar davomida talabalarga yo'l-yo'riq ko'rsatish va qulay o'quv muhitini yaratishda o'qituvchilarning roli alohida ta'kidlangan. Binobarin, to'g'ri yo'lga qo'yilgan amaliy ishlar boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlash, ijodkorlik, ilmiy qiziqishni rivojlantirishga xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *Boshlang'ich ta'lim, tabiatshunoslik darslari, amaliy ishlar, o'qitish metodlari, tajribalar, kuzatish ko'nikmalari, interfaol ta'lim, ilmiy fikrlash, o'quvchilarning faolligi, mustaqil ta'lim.*

Аннотация: *В данной статье рассматривается организация практических занятий на уроках естественных наук в начальной школе и их значение в учебном процессе. Практические занятия играют важную роль в понимании учащимися природных явлений, развитию навыков наблюдения и приобретении базовых научных знаний. В статье анализируются эффективные методы организации практических занятий в классе, включая эксперименты, наблюдения и интерактивные задания. Также подчеркивается, как практические занятия повышают интерес учащихся к науке, улучшают критическое мышление и укрепляют их способность применять теоретические знания в реальных жизненных ситуациях. Кроме того, исследование акцентирует внимание на роли учителей в руководстве учащимися во время практических занятий и создании благоприятной учебной среды. В результате, правильно организованные практические занятия способствуют развитию самостоятельного мышления, креативности и научной любознательности у учащихся начальной школы.*

Ключевые слова: *Начальное образование, уроки естественных наук, практическая работа, методы обучения, эксперименты, навыки наблюдения, интерактивное обучение, научное мышление, вовлеченность учащихся, самостоятельное обучение*

Annotation: *This article discusses the organization of practical work in natural science lessons in primary education and its importance in the learning process. Practical activities play a significant role in helping students understand natural phenomena,*

develop observation skills, and gain basic scientific knowledge. The article analyzes effective methods of organizing practical work in the classroom, including experiments, observations, and interactive tasks. It also highlights how practical activities increase students' interest in science, improve critical thinking, and strengthen their ability to apply theoretical knowledge in real-life situations. Furthermore, the study emphasizes the role of teachers in guiding students during practical lessons and creating a supportive learning environment. As a result, properly organized practical work contributes to the development of independent thinking, creativity, and scientific curiosity among primary school students

Keywords: *Primary education, natural science lessons, practical work, teaching methods, experiments, observation skills, interactive learning, scientific thinking, student engagement, independent learning.*

KIRISH

Boshlang'ich sinflarda tabiiy fanlar o'quvchilarning tevarak-atrofdagi dunyo haqidagi tasavvurlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Bu bosqichda o'quvchilar tabiat hodisalarini, asosiy ilmiy tushunchalarni, tirik va jonsiz mavjudotlar o'rtasidagi munosabatlarni o'rgana boshlaydilar. Shu bois o'quvchilarda ushbu tushunchalarni aniq anglab olishlari va fanga qiziqishlarini shakllantirishga yordam beradigan samarali o'qitish usullaridan foydalanish zarur.

Boshlang'ich ta'limda tabiiy fanlarni o'qitishning samarali usullaridan biri dars jarayonida amaliy ishlarni tashkil etishdir. Tajribalar, kuzatishlar, amaliy topshiriqlar kabi amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarga o'quv jarayonida faol ishtirok etish imkonini beradi. Bu mashg'ulotlar orqali o'quvchilar ilmiy g'oyalarni bevosita ko'rishlari, sinab ko'rishlari va his qilishlari mumkin, bu esa nazariy bilimlarni yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Bundan tashqari, amaliy ish kuzatish, tahlil qilish, muammoni hal qilish, tanqidiy fikrlash kabi muhim ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

Shuningdek, o'quvchilarning o'rganishga bo'lgan qiziqishi va motivatsiyasini oshiradi. O'quvchilar tajriba va amaliy topshiriqlarni bajarishda faol ishtirok etsa, ular o'z bilimlariga bo'lgan qiziqishlari va ishonchlari ortib boradi. O'quvchilarning bo'lajak kasbiy sifatlarini shakllantirishda nazariy bilimlar bilan bir qatorda amaliyot ham muhim o'rin egallaydi. Tabiiy ilmiy bilimlar uzoq yillar davomida amaliy faoliyat tufayli qo'lga kiritilgan. Atrof muhitni bilishda, anglashda ilmiy tajriba, amaliy bilimlar muhim rol o'ynab kelgan va kelmoqda.

Ma'lumki, tabiatshunoslik keng qamrovli moddiy dunyoni rang-barang xususiyatlari, tabiatning har xil voqea hodisalarini o'rganuvchi fan bo'lib, ilmiy tajriba asosida shakllanadi, amaliyot esa mazkur fanning poydevori hisoblanadi. Insoniyatni tabiat qonunlari haqidagi bilimga asoslangan amaliy faoliyati bilish jarayonini, ilm-fan taraqqiyotini belgilaydi.

Amaliyot - haqiqat mezonidir. Bilimlarga ehtiyoj amaliyotda tug'iladi va ularning to'g'riligi amaliyot orqali tekshiriladi hamda tasdiqlanadi. Bilim odamlar miyasida o'z-o'zidan paydo bo'lmasdan, balki muayyan ish faoliyatida shakllanadi. Amaliyot insonni

tabiat bilan munosabatida asosiy omil bolib, bu o'z navbatida, odamlarning o'zaro munosabatlari tizimida, ijtimoiy ishlab chiqarishda muhim rol oynaydi.

Asosiy qism

Amaliyotning asosiy turlari moddiy ishlab chiqarish va ilmiy tajriba hisoblanadi. Ilmiy - tabiiy amaliyot quyidagi vazifalarni bajaradi;

1. Amaliyot bilish jarayonining rivojlantiruvchi omil. U nazariy bilimlarni umumlashtirib, ularni hayotiy jarayonlardan ajralishga yol qo'ymaydi.

2. Amaliyot bilishning buyurtmasi, ilovasi va maqsadi hamdir.

3. Amaliyot bilish jarayoninig haqiqiy ekanligini ko'rsatuvchi mezondir. Tabiiy fandagi amaliyot ilmiy ishlab chiqarishning asosiy omili bo'lib kelmoqda. Amaliyot nazariyani paydo bo'lishiga, ilmiy shakllanishiga va rivojlanishiga olib keladi. Bilishning aniqligi muayyan obekt haqidagi ma'lumotning haqiqat ekanligi bilan tasdiqlanadi.

Ayni paytda, sharoit boshqacha bo'lsa, haqiqat ham boshqacha bo'lishi mumkin. Masalan, oddiy sharoit va bosimda suv 100 °C da qaynaydi. Lekin bosim o'zgarsa yoki og'ir suv bolsa, u aniq - konkret hisoblanadi. Ma'lum tizimdagi haqiqat boshqa sharoitda butunlay o'zgarishi mumkin.

G'oyaning amaliyotda tasdiqlanishi haqiqatning asosiy omili hisoblanadi. Amaliy ishlarga o'rgatish boshlang'ich sinflardan boshlanishi maqsadga muvofiqdir. Amaliy uslublar o'qituvchi tomonidan tashkil qilinadigan va yo'naltiriladigan, o'quvchilar fikrini rivojlantirishga mo'ljallangan so'z, ko'rgazmalilik va amaliy ishning o'zaro murakkab bog'lanishida bo'lishini ko'rsatadi. Amaliy uslublar qo'llanilishi o'quvchilar retseptorlari va effektorlarining jadal faoliyati bilan bog'liq.

Amaliy uslublar o'rganilgan materialni chuqur tushunib yetishga, ko'nikma va malakalar hosil qilishga imkoniyat yaratadi. Amaliy uslublarni qo'llashga o'quvchilar faoliyatining o'zi, bilim manbai hisoblanadi. Bunday usullar sirasiga og'zaki, yozma mashqlar, laboratoriya ishlari, maktab yer maydoni, tirik tabiat burchagida, sinfdan tashqari bajariladigan mashg'ulotlar kiradi.

Amaliy uslublarning turlariga

1. O'quvchilarning tarqatma didaktik material bilan turli narsalar yasashi.

2. Rasm chizishi.

3. Tabiat obyektlarini tanib olish va aniqlash bo'yicha ishlari.

4. Hodisalarni kuzatish va qayd qilishlari.

5. Tajriba o'tkazishlari (tajriba vositasida masalalarni hal qilish) kiradi.

Amaliy ish boshlanishi oldidan qo'yilgan savol, muammo, masalaga o'quvchilar uning natijalari bilan javob berishlari kerak. Tabiiy fan darslari tanib olish va aniqlash amaliy metodlarining bir turi bo'lib, tarqalgan o'simliklarni yoki ularning qismlarini farqiga borib, tanib olish xususiyatlarini o'rgatadi. Taqqoslashdagi farqga borish o'quvchining aniqlash qobiliyatini rivojlantiradi. Farq qilish va aniqlash bo'yicha ishlar darslardagina olib borilmaydi, o'qituvchi tabiatga uyushtiriladigan ekskursiyalarda ham o'simliklarni topish va to'plashni, namunalar yig'ishni, ularning yoshi, vegetativ usullari, tuproq kesmalari, moslashishlarini, o'zgaruvchanlikni o'quvchilarning o'zlashtira olish qobiliyatlariga qarab tanlab berishi kerak.

O'simliklar, ular qismlarining shaklini bilib olish bo'yicha ishlarni o'quvchilar vazifasi sifatida bajaradilar. O'simliklarni yoshini tabiatda nafaqat yillik halqalardan balki osimliklarni yillik shoxlanishiga qarab aniqlash mumkin. O'simlik bahordan kuzgacha o'sish davriga ega, kuzdan bahorgacha tinim davri boladi. Bu osimlikning bir yoshi demakdir, ikkinchi yilda yana o'sish, shoxlanish sodir bo ladi. Shoxlanish orasidagi masofa o'simlikning bir yoshi hisoblanadi, buni o'quvchilarga tabiatda tushuntirish talab etiladi. O'quvchilar amaliy bilimga ega bo'ladilar, daraxtlar yoshini kesmasdan turib ham aniqlash mumkinligini bilib oladilar. Bu ekologik, hamda ilmiy tushunchalarni shakllantiradi. Tabiiy fanni o'qitish metodlari tizimida amaliy ishlar tabiat haqidagi bilimlarni o'zlashtirishda katta rol o'ynaydi.

Amaliy ishlar o'quvchilarni ular faoliyati jarayonida har xil mehnat operatsiyalariga o'rgatish metodidir. Amaliy ishlarga o'quvchilarning ekskursiya vaqtida tabiiy materiallar yig'ish, maktab oldi yer maydonidagi va tirik tabiat burchagidagi o'simliklarni parvarish qilish, gerbariy va kolleksiyalar tuzish, mulyaj, maket, ko'rgazmali qurollar tayyorlash kabi faoliyat turlari kiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytish mumkinki, tabiatshunoslik darslarida amaliy ishlarni tashkil etish boshlang'ich ta'lim sifatini oshirishda hal qiluvchi o'rin tutadi. Amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarga tabiiy muhitni kuzatish, tajriba o'tkazish va o'zaro munosabatda bo'lish imkonini berib, ilmiy tushunchalarni yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Bunday mashg'ulotlar orqali nazariy bilimlar mazmunli bo'lib, o'quvchilarning eslab qolishlari osonlashadi.

Qolaversa, amaliy ishlar boshlang'ich sinf o'quvchilarida kuzatish, tahlil qilish, tanqidiy fikrlash, muammoni yechish kabi muhim ko'nikmalarni rivojlantiradi. Bu ularning tabiiy fanlarni o'rganishga bo'lgan qiziqishi va motivatsiyasini ham oshiradi. O'quvchilar tajriba va amaliy mashg'ulotlarda faol ishtirok etsa, ular o'z qobiliyatlariga bo'lgan ishonchini oshiradilar.

Shuning uchun ham o'qituvchilar tabiatshunoslik darslarida amaliy ishlarni samarali tashkil etishga alohida e'tibor qaratishlari kerak. To'g'ri rejalashtirilgan amaliy mashg'ulotlar nafaqat o'quv jarayonini qo'llab-quvvatlabgina qolmay, balki o'quvchilarda qiziquvchanlik, ijodkorlik, mustaqil fikrlashga undaydi. Natijada amaliy ishlar boshlang'ich ta'limda ilmiy savodxon va faol o'quvchilarni shakllantirishning muhim tarkibiy qismiga aylanadi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. John Dewey. Experience and Education. New York: Macmillan, 1938
2. Jerome Bruner. The Process of Education. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1960
3. Lev Vygotsky. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.

4. O‘zbekiston Respublikasi ta’limi. Boshlang‘ich ta’limning davlat ta’lim standartlari. Toshkent, 2022 yil.
5. Pedagogika. Toshkent: “O‘qituvchi” nashriyoti, 2017.
6. Boshlang‘ich sinflarda tabiiy fanlarni o‘qitish metodikasi. Toshkent: Fan va Texnologiya, 2019 yil.
7. OECD. Innovatsion ta’lim muhitlari. Parij: OECD nashriyoti, 2013 yil.